

Nevena Čudina Turčinov
Split

PELJEŠKI ZBORNIK 5
ur. Jasenka Maslek

Kulturno-umjetničko društvo Putniković, Putniković, 2024.

Nakon dugih 37 godina čekanja, 2024. godine objavljeno je novo, peto izdanje *Pelješkoga zbornika*. Predstavljanje najnovijega izdanja Zbornika organiziralo je Kulturno-umjetničko društvo *Putniković* u Domu vinske tradicije u Putnikoviću. Prvo je izdanje objavljeno 1976. godine, a ključnu su ulogu u pokretanju Zbornika imali članovi Društva Pelješčana u Zagrebu i Dubrovniku. Dosadašnja su izdanja Zbornika objavljena 1976., 1980., 1984. i 1987. godine. Urednik prvih triju izdanja (1976. – 1984.) bio je Stjepan Vekarić, a urednik je četvrtoga sveska bio Cvito Fisković. Četvrti je svezak ujedno i jedini koji se tematski izdvaja, u potpunosti je posvećen povijesti pelješkoga brodarstva. Novo izdanje Zbornika, prema želji urednice Jasenke Maslek, obilježava povratak izvornomu obliku i sadržajima. Kako i sama urednica J. Maslek ističe, koncipirano je po uzoru na prva tri izdanja. Naslovnica je ostala nepromijenjena i prepoznatljiva, a sadržaj također prati prijašnji redosljed. Zbornik je podijeljen u tri dijela. Prvi dio donosi članke i rasprave, drugi prikaze i recenzije, a na samome kraju nalazi se poglavlje *Iz zaboravljenih škafetina*.

Zbornik započinje uvodnom riječi urednice Maslek, koja donosi uvid u njegovu povijest i strukturu, te obraćanjem Igora Fiskovića, jednoga od začetnika Zbornika, koji ističe njegovu važnost u očuvanju baštine i jačanju osjećaja zavičajnosti. Od prirodnih ljepota preko ilirskih gradina, rimskih ruševina, srednjovjekovnih i novovjekovnih crkvice sve do govornoga jezika Pelješca i brojnih zabilježenih priča i vjerovanja, baština je toga poluotoka na jugu Hrvatske doista bogata i vrijedna očuvanja.

Irena Ipšić i Jasenka Maslek u svojem radu *Bibliografija radova o poluotoku Pelješcu* na gotovo pedeset stranica donose čitateljima detaljan i koristan popis putopisne građe, knjiga te stručnih i znanstvenih članaka iz područja društvenih i humanističkih znanosti koji obrađuju teme vezane za Pelješac. Više od šesto radova popisale su abecednim redom prema prezimenima autora. Slijede dva rada Ivana Pamića. U članku *Grad – spomen prapovijesne gradine u Nakovani u povijesnim vrelima i usmenoj predaji* saznajemo informacije o brdu Grad, njegovoj povijesti i spominjanjima u povijesnim izvorima još od 1393. godine sve do danas. Iznimno zanimljiv doprinos očuvanju baštine predstavljaju usmene priče i legende vezane za taj lokalitet koje je autor uspio prikupiti i spasiti od zaborava. Članak *Arheološka topografija Vignja – reinterpretacija starih i pregled novih nalaza iz rimskog razdoblja (1. – 4. stoljeće)* daje pregled svih dosad pronađenih nalaza u Vignju koji potječu iz rimskoga razdoblja, a obrađeni su u znanstvenoj literaturi te prikaz svih slučajnih nalaza iz toga razdoblja koji još nisu objavljeni u znanstvenoj literaturi. Autor u članku daje moguću lokaciju još jedne rimske *ville rustice* u blizini već poznate. Nakon radova povijesne i arheološke tematike slijedi jedan lingvistički, *O govorima na poluotoku Pelješcu (jučer, danas i sutra)*, autorice Marijane Tomelić Ćurlin. Autorica se u svojem radu posvetila proučavanju pelješke jezične situacije koju karakterizira isprepletenost čakavskoga i štokavskoga narječja. U uvodnome dijelu govori o povijesti poluotoka Pelješca i migracijama stanovništva na tome području koje su uvelike utjecale na jezičnu situaciju, a zatim prikazuje dosadašnja istraživanja peljeških govora i njihove rezultate. Autorica zaključuje kako je vrlo teško klasificirati pelješke govore, posebno kada je riječ o središnjemu i sjeverozapadnome dijelu poluotoka, koji graniče s „čakavskim dijelom” na zapadu, a sa „štokavskim dijelom” na istoku. Na kraju poručuje „čuvajmo svoje govore” jer oni su „naše nematerijalno kulturno dobro koje čini naš hrvatski jezični identitet”. Slijedi članak *Svećenički poziv – potreba ili duhovno poslanje (na primjerima s poluotoka Pelješca i iz Konavala u drugoj polovini 19. i prvoj polovini 20. stoljeća)*, u kojemu autorica Jasenka Maslek nastoji otkriti moguće razloge odlaska mladića u svećenike. Autorica u radu prepričava životne priče i sudbine zaređenih mladića. Navodi kako su svećenici često bili jedine školovane osobe, a obavljali su i poslove liječnika te učitelja, što im je donosilo različite benefite. Čitajući priče, moguće je izdvojiti različite razloge zaređivanja, prestiž, siromaštvo, imovinske razloge i želju za učenjem. Marija Jozović u radu *Pelješki zavjeti – oblik tradicijskog vjerovanja* istražuje ukorijenjenost narodnih vjerovanja i postojanje zavjetovanja u 21. stoljeću u dijelu Pelješke župe. U radu se uspoređuju zastupljenost i poštovanje zavjeta prije 16 – 17 godina i danas. Autorica navodi kako pelješki kazivači spominju različite zavjete – „od košare i od kuće, od baštine, od marčanih petaka, pokladne zavjete i one osobne prirode”. Neki su od zavjeta prisutni u obiteljima već tristo godina,

a razlozi zavjetovanja bili su strah od nepogoda, briga za životinje, zahvalnost za ozdravljenje te poštovanje nadnaravnoga. Zanimljivo je da se i danas, u većoj ili manjoj mjeri, ti zavjeti održavaju. Posljednji je članak *Žrtva kralja. O običaju paljenja kraja i krajica na Pelješcu* Tonka Barčota i Antonije Prišlić. Autori su proveli istraživanje na uzorku od 68 kazivača, dio je sam ispunio upitnik, a dio je usmeno intervjuiran. U radu se detaljno opisuje običaj paljenja *kraja* na području središnjega Pelješca; uključenost djece, veličina i organizacija skupina koje su sudjelovale u običaju, izrada *kraja* (popraćena fotografijama i ilustracijama), postojanje *krajice*, važnost dima, vrijeme i način paljenja te ostali običaji koji su pratili samo paljenje vatre. Danas je taj običaj nažalost ugašen na mnogim lokacijama zbog malog broja djece, glavnih sudionika toga običaja.

Tim člankom završava prvi dio Zbornika posvećen člancima i raspravama, a slijede prikazi i recenzije monografije *Malostonski zaljev – Kraljevstvo kamenice / Mali Ston Bay – Kingdom of oyster*, ur. Vedran Kunica, Irena Ipšić. Ston: Udruga Stonski školjkari, 2022., knjige Jasenke Maslek *Običaji i narodna vjerovanja na Pelješcu. Prema zapisima Nikole Zvonimira Bjelovučića*. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2022., knjige Stanka Karamana *Ribarstvo u općini Trpanj – Leute moj*. Split: vlastita naklada, 2024. te monografije Nedjeljka Subotića *Majstor s našeg mora. Život i rad Celestina Medovića*, ur. Antun Karaman. Dubrovnik: Društvo prijatelja dubrovačke starine, 2024.

Za kraj valja istaknuti rubriku *Iz zaboravljenih škafetina*, koja donosi stihove pučkoga pjesnika Antuna Troboka, *Gospođici Mari Kalafatović u Janjini* te *Pisma o lipoj Margi*. Stihove su prikupili i zapisali Rina Tomelić i Petar Matković 1986. godine prema kazivanjima Mare Matković i Kate Prečko.

Pelješki zbornik uspješno nastavlja dokumentirati i oživljavati tradiciju poluotoka Pelješca te podizati svijest o njezinoj vrijednosti u suvremenome društvu koje se sve više odmiče od tradicije. Posebno vrijednim i zanimljivim ovaj zbornik čine brojne priče, fotografije te ilustracije koje dodatno približavaju sadržaj čitatelju. Zajednička je poruka svih autora tekstova u Zborniku da ne smijemo dopustiti da naša baština, koja je toliko raznolika, ostane „zaboravljena u škafetinu“. Sigurni smo da će ovaj zbornik svojim sadržajem inspirirati čitatelje i istraživače, ali i pomoći im u daljnjemu radu i istraživanjima. S nestrpljenjem iščekujemo sljedeće izdanje nadajući se da će svjetlo dana ugledati uskoro.